

WARBURG KÜTÜPHANESİ

ENİS BATUR

W

ARBURG Enstitüsü'nün, 1933 yılında, arşiviyle birlikte Hamburg'dan Londra'ya gemiyle taşınan seksen

bin kitaplık kütüphanesi, Asrî Zamanlar'ın en efsanevî serüvenlerinden birini oluşturuyor.

Efsanenin doğumunda, zengin bir banker ailesinin iki oğlundan büyük olanının, çocukluk yıllarında kardeşine getirdiği öneri yatıyor: Aby Warburg, Max'a yaşam boyunca dilediği kitapları kendisine satın alması kaydıyla bankadaki payını devrediyor. Bu benzersiz kütüphaneyi o anlamaya borçlu dünya kültürü.

Enstitü kütüphanesi, başlangıçta kişisel bir kitaplık. Ölçülmesi güç ilgi alanı yelpazesinin peşinde, Aby Warburg bütün bütüne kişisel bir mikrokozmosun inşasına yöneliyor orada. Yardımcısı, bir başka önemli sanat tarihçisi Fritz Saxl, anılarında huzursuz hocasının en çok kitaplar arasındaki gerçek *komşuluk ilişkilerini* gözönünde

tuttuğunu belirtiyor. "Aradığım kitap her vakit gereksinmeni en iyi karşılayacak olandır diye kural koyamazsın" dermiş Warburg: "Hemen yanındaki, daha doğru bir seçim olabilir."

Kendi alçakgönüllü kitaplığını, Warburg'un adını olsun duymadığı yıllarda, yarıyarıya bir iççağrıya, yarıyarıya da 'sıçrayan fasulye' bünyesine bağlı biçimde oluşturmaya, açmaya çalışmış biri olarak, bu kütüphane kurma felsefesini başkalarıyla kıyaslamaya kalkışmam ben —en doğrusu ille de en doğrusu olmayabilir.

Komşuluk ilişkisi kolay kolay zaptedilecek, ehlileştirilecek kavramlardan değil: Hangileri hangileriyle yanyana? Gizlerini şırpınışı açığa vurmeyen nedenselliklerle apaçık görünenler ortak mayada buluşuyorlar. *Bu* sıralamayı anlıyorum, *bu* sıralamayı anlamlandıramadım: Öznelliğe yaslanmış bir kütüphane düzeni iki cümleyi de kurdurtabilir insana.

***

Kişisel bir kitaplığın "özür"ü değilse

bile "açıklama"sı *içindedir* benim gözümde: Siz ne arıyorsunuz, arıyordunuz burada —her iki anlamı çağırarak yaptılar, tek yurttaşlı ülkenin efendisi. Hiç mi konuk gelmez, gelmemelidir böyle bir kütüphaneye? Ziyaretçi, gezgin, ama keyfekeder ama başı sıkışmış, uğramışsa, Klossowski'nin sapkın boyutlarını açtığı "Konukseverliğin Yasaları"na boyun eğecektir: Sizin için kuramazdım şu yapıyı.

Kişisel kitaplık, genel kütüphanelerin mantığını kolay, kolaylaştırıcı bulabilir, bir diyeceğim olmaz; uygun bulmamış, kendi düzenini, mantığını seçmişse, yapılacak iş *dilini* öğrenmek ya da oradan uzaklaşmak olmalı. Ziyaretçi, yanında mihmandar varsa ne âlâ, yoksa tıpkı yabancı bir kentte, ülkede sapacağı yol, kayboluşlardan kıvanç toplamayı bilmeli.

"Warburg *continuatus*" başlıklı denemesinde Settis, Saxl'dan aktarıyor: "Felsefe kitaplarının yanına astroloji, büyü, folklor ile ilgili olanları koyar, edebiyat ve sanat kitaplarını birbirile-

rine yakın tutar, din ve felsefe kitaplarından koparmazdı: İnsan düşüncesinin değişmez ve değişken yapısını eleverirdi onlar.”

1920’lerde kitaplıkla tanışan Ernst Cassirer, düğümü hemen çözmüş: “Bir kitap koleksiyonu değildi bu: Bir sorunlar koleksiyonu demek daha uygun olurdu”. İşin içinde kırk eğretileme yoktur. Cassirer, Warburg kitaplığının bir “labirent” olduğunu anlamıştı: Ya oradan kaçıp gidecek, ya da yıllar yılı tutsağı kalacaktınız. İyi bir kütüphanenin başka birşey olduğunu, olabileceğini kesinkes aklımdan geçirmedim.

***

Durmuş, soruyorsunuz: Labirent tarihiyle ilgili kitapların yanında Anglosakson bahçeciliğiyle ilgili bir kitabın durmasına bir diyeceğiniz yok da, hemen yanlarında Massignon’un bir makalesinin yer aldığı derginin, Borges’in öykülerinin, Escher’in resim albümünün, Hoftstadter’in, paradokslarla ilgili özel sayının, düğüm ve kravat kitaplarının, handiye eksiksiz Wölflü külliyatının, iki Paz cildinin, ötekilerin ve daha da ötekilerin işi ne? Bu koşullarda aradığınızı nasıl bulabiliyorsunuz?

Yanıt düzayak, böyle kurulan bir kitaplığın sahibinden geldiğinde: Onları yanyana ben getirdim, hepsinin “yer”ini bilirim: Ne arıyorsanız bana sorabilirsiniz. Benden sonra mı: Benden sonra önce tufan, gerisini bilemem. Dağılırlar mı, korunurlar mı, farklı bir mantığın onları böleceği, ayırıştıracağı, yeni (eski) komşuluk ilişkileri kurma yönüne sapaacağı bir yaşam hakları mı olur, kutulara doldurulup, gemiye bindirilip taşınacakları başka bir yerde —nereden, nasıl bilebilirim?

Almanlar, özellikle son yıllarda, sürgünde saydıkları Warburg Kütüphanesinin Londra’dan dönmesini istediklerini açık açık ifade eder oldular. Bir vakitler koruma aczine düştükleri, büyük olasılıkla bir *autodafe* sahnesinde yitip gideceği tartışılmaz bu labirenti şimdi kendilerinin saymaları aklıbaşında kimseyi ikna etmeye yetmiyor sanırım.

Kendi payıma, iki nokta üzerinde düşünmeden edemiyorum. II. Dünya Savaşı bombardımanlarında Hitler’den fazla kitap yoketmeyi başaran, Irak savaşında Irak’taki paha biçilmez

elyazmalarının yanmasını seyretmekle yetinen İngilizlere bir kütüphane konusunda ne denli güven duyulabilir?

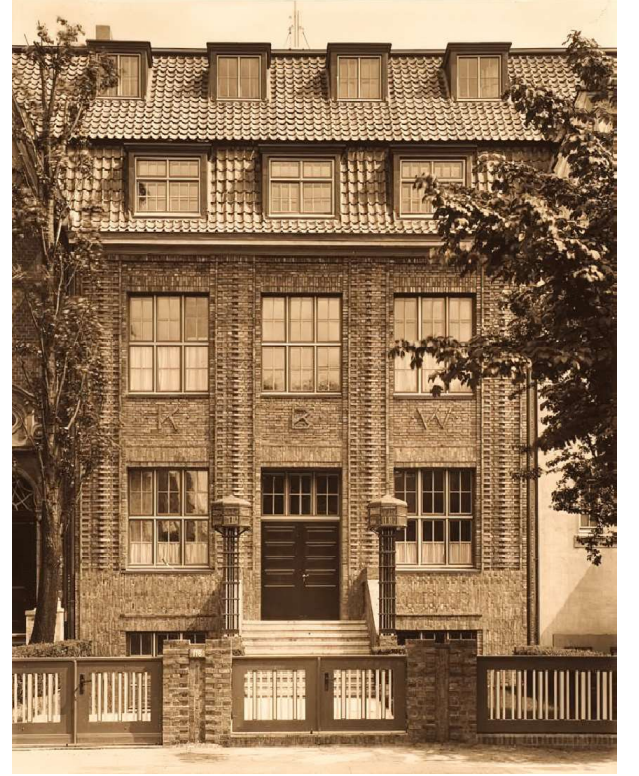
İkinci nokta, ele avuca sığmazlığı belirgin olsa da, canalcı bir konunun alanına sokuyor kitapseveri: Bir başka denemesinde Salvatore Settis, “İngilizlerin Warburg’un mirasını *anlayamadıkları*”nı ileri sürüyor: “Bu kütüphane doğduğu, ait olduğu *doğal* ortama (abç), Alman kültürü bağlamına geri dönmeli”.

***

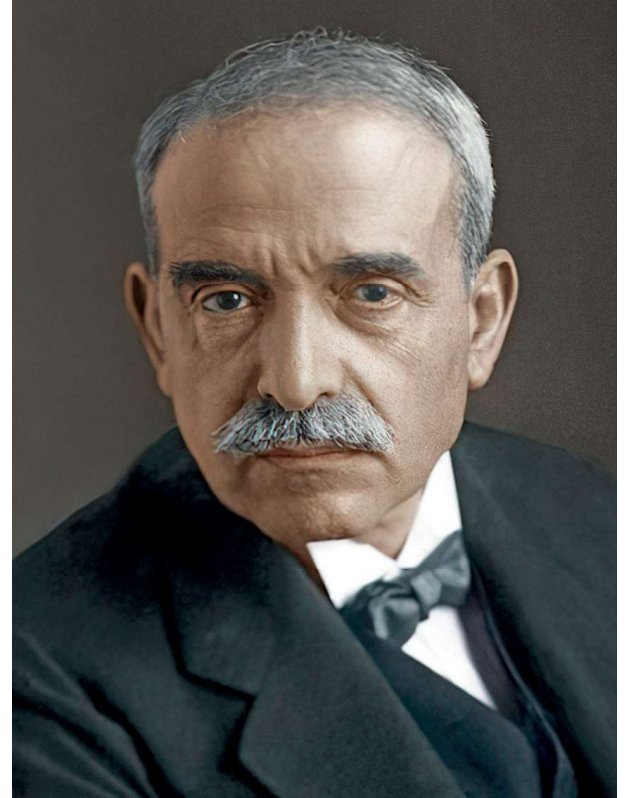
Ağır top soru: Bir kitaplığın, kütüphanenin doğal ortamı nedir? Oradan uzaklaştığında ‘hâle’sini bir ölçüde olsun yitirme olasılığından söz edilebilir mi?

Boyutları açısından Warburg’unkiyle kıyaslanamayacak olsalar bile, kimi kapsamlı kişisel kitaplıkların dağılmasına, kimilerinin yer değiştirmesine, kimilerinin de daha büyük toplamların içinde erimesine tanık oldum bugüne dek. Çoğu durumda, kitapların yurtsuma çektikleri duygusuna kapılmışımdır. Sorulduğunda, vereceğim yanıt bellidir. Ülküsel olanı, bir kütüphanenin doğduğu yerde değil de, yerleşip büyüdüğü yerde korunmasının gönle en uygun çözüm olduğunu söyleyebilirim herhalde. İşte Semavi Eyice’ninki: Bir kurum sahiplense de, yerinde korumayı seçse onu. Öte yandan, sözgelimi Karasu’nun vasiyetine uyularak Eskişehir Anadolu Üniversitesi kütüphanesinde koruma altına alınan kitaplığı için başka bir çözüm gelmiyor aklıma —yazarın evinin korunabildiği durumlarda, kitaplığındaki kitapların kilit altında erişilmez kılınmasından rahatsızlık duyduğumu belirtmeliyim. Kestirme, kalıp bir karşılık bulmak zor her seferinde: Duruma göre değerlendirmeli bir kütüphanenin yeri.

Warburg’un kitaplığının kişisel cephesinin bunca yıl sonra herhangi bir önem taşıdığı görüşünde değilim: Sahibi 1929’da ölmüş, dört yıl sonra sürgüne çıkmak durumunda bırakılmış Warburg Enstitüsü kütüphanesinin yetmiş yıldır yerinde saydığı düşünülmeğe göre, onun artık farklı bir labirent sayılması gerektiği açık. Yeraltından ister istemez Almanya’ya bağlıdır bir yanıyla. Daha önce şunu sormalı

Aby Warburg, 1925.

ama: Aby Warburg’un ne denli doğal ortamıydı Almanya? Kendi otoportresini çizmişti: “Hamburglu bir aileden, Yahudi kanından, Floransa ruhundan” biri —Almanya onu delirtmişti. Yahu diliği asla benimseyememişti, bir tek Floransa’ya, daha doğrusu Rönesans çağına sadık kalmıştı: Aslında bir labirentin gerçek yerini kimse tayin edemez. Z